

Mgr lic. Paweł Głuchowski

doktorant WPK UKSW

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Współdziałanie rodziców i Kościoła na rzecz katolickiego wychowania dzieci

Wprowadzenie

Mężczyzna i kobieta, których Bóg powołuje do rodzicielstwa są zobowiązani między innymi do wychowania swojego potomstwa zgodnie z kanonem wartości i zasad moralnych. Rodzice są pierwszymi świadkami wiary, jakich na swojej drodze spotykają ich wzrastające dzieci. Wraz ze wzrostem dzieci, stają się oni niejako nauczycielami wiary, którą sukcesywnie i w odpowiedni sposób przekazują swojemu potomstwu. Jednak na podkreślenie zasługuje fakt, że rodzicom w zakresie wychowania dzieci z pomocą przychodzi Kościół, jako wsparcie w kształtowaniu postaw ich dzieci. Kościół z natury swojej służy życiu kształtowanemu na gruncie wartości i zasad. Nie zastępuje on, a jedynie wspiera rodziców w takim wychowaniu dzieci, aby te poznały i zrozumiały sens życia zgodnego z nauką Magisterium Kościoła.

1. Życie duchowe rodziny

W pierwszych wiekach chrześcijaństwa wiele mówiło się o charakterze życia rodzinnego, jako domowego kościoła. Obecny sposób życia wielu małżonków i rodzin podyktowany sytuacją ekonomiczno-egzystencjonalną powoduje, że coraz częściej pojawia się potrzeba rozmowy o tym, iż najważniejsze dla małżonków i rodzin jest ich życie duchowe. Potrzeba ta wynika z faktu, że troska o dobrobyt często spycha na dalszy plan dbałość o wzajemne relacje w rodzinie.

Często wobec tego zapomina się, że ochrzczeni są zobowiązani dążyć do doskonałości poprzez pielęgnowanie cnót chrześcijańskich. Kościół katolicki bez względu na okres historyczny, panujące reżimy polityczne, uwarunkowania społeczno-gospodarcze, zawsze wskazywał na ważność tego zagadnienia. Wskazywał na sakramentalny charakter małżeństwa, przez który zradzał się obowiązek dążenia do świętości zarówno samych małżonków jak ich potomstwa (Adamski, 2009, s. 121).

Według D. von Hildebranda wartości moralne są węzłowym problemem świata, zawiniony brak moralnych wartości jest największym złem, gorszym niż cierpienie, śmierć, upadek (Drózdź, 2006, s. 9).

Mówiąc o wychowaniu człowieka możemy rozważać je pod kątem istnienia w nim różnych możliwości, które podlegają rozwojowi. Każda istota zmierza ze swoje natury i na swój sposób do doskonałości. Jednak z perspektywy człowieka jest do specyficzna droga do doskonałości, w czasie pokonywania, której można najwięcej osiągnąć, ale również i najwięcej stracić. Każdy zmierza do niej w sposób dla niego właściwy. W ten sposób podejmuje decyzje o działaniu lub jego zaniechaniu (Ritter, 2006, s. 25-26).

Łaska zesłana przez Boga na małżonków poprzez sakrament małżeństwa jest podporą życia duchowego małżeństwa i rodziny. Jednak musi być ona pielęgnowana i rozwijana dla pełnego zaowocowania. Warunkiem tego rozwoju jest codzienne pielęgnowanie w życiu małżeńskim i rodzinnym cnót teologicznych jak i moralnych (Adamski, 2009, s. 125.)

Życie bez krzyża nie jest drogą do uświęcenia. Jeśli kto chce iść za mną, niech zaprze się samego siebie i weźmie krzyż swój i naśladuje mnie (Mt 16, 24) – jest to wezwanie Chrystusa, który nawołuje w ten sposób do obrania odpowiedniej drogi, która ma doprowadzić do świętości (Tamże, s. 131).

2. Wychowanie chrześcijańskie

Małżonkowie poprzez wzajemne obdarowanie się swoim człowieczeństwem prowadzą poprzez płodny akt współżycia do rodzicielstwa. Rodzicielstwo to fakt wewnętrzny w mężczyźnie i kobiecie, który wraz z poczęciem i urodzeniem dziecka daje nową właściwość i nowy stan. Ma on zarówno znaczenie społeczne jak i indywidualne dla samych małżonków. Nie ulega wątpliwości, bowiem fakt, że stan rodzicielstwa w mężczyźnie, który staje się ojcem oraz kobiecie, która staje się matką, tworzy nową kwalifikację ich życia osobowego i społecznego (Wojtyła, 1975, s. 17-18).

Wszyscy ludzie jakiegokolwiek rasy, stanu i wieku mają, jako cieszący się godnością osoby nienaruszalne prawo do wychowania, odpowiadającego ich własnemu celowi, dostosowanego do właściwości wrodzonych, różnicy płci, kultury i ojczystych tradycji, a równocześnie nastawionego na braterskie z innymi narodami współżycie dla wspierania prawdziwej jedności i pokoju na ziemi. Prawdziwe zaś wychowanie zdąża do kształtowania osoby ludzkiej w kierunku jej celu ostatecznego, a równocześnie do dobra społeczności, których człowiek jest członkiem i w których obowiązkach, gdy dorośnie, będzie brał udział. Należy, więc zgodnie z

postępem nauk psychologicznych, pedagogicznych i dydaktycznych pomagać dzieciom i młodzieży w harmonijnym rozwoju, zarówno fizycznym, jak i psychicznym – intelektualnym i emocjonalnym oraz społecznym, a także moralnym, w zdobywaniu coraz wyższego stopnia odpowiedzialności, a także w należyтым kształtowaniu własnego życia przez nieustanny wysiłek, w osiągnięciu prawdziwej wolności, w stanowczym przewyciężeniu przeszkód. Dzieci i młodzież mają prawo, aby pobudzano ich do oceny wartości moralnych wedle prawidłowego sumienia i do przyjmowania owych wartości przez osobisty wybór, a również do doskonalszego poznawania i miłowania Boga (*Gravissimum Educationis*, n. 1).

Mówiąc o wychowaniu należy pamiętać, że człowiek powołany jest do życia w prawdzie i miłości oraz, że każdy urzeczywistnia siebie poprzez dar z samego siebie, który charakteryzuje bezinteresowność. Wychowanie jest procesem, w którym komunია osób urzeczywistnia się w sposób szczególny. Wychowujący jest osobą, która rodzi w kontekście duchowym. Jest uczestnictwem w prawdzie i miłości. Wychowywanie jest więc obdarzaniem człowieczeństwem. Rodzice obdarzają swoje nowonarodzone potomstwo swoim dojrzałym człowieczeństwem. Z kolei dziecko obdarza ich całą nowością i świeżością człowieczeństwa. Miłość małżeńska wyraża się w wychowaniu, jako miłość rodzicielska. Komunია osób, która stoi u początku rodziny jako miłość małżeńska dopełnia się przez wychowanie dzieci. Cały sens wychowania wyraża się więc z tym, aby podjąć całe potencjalne bogactwo jakim jest każdy rozwijający się w rodzinie człowiek. Ucząc człowieczeństwa swojego dziecka sami rodzice poznają je na nowo i na nowo się go uczą (*List do rodzin Gratissimum sane*, n. 16).

Nową i specjalną pomoc w posłannictwie wychowawczym rodziców chrześcijańskich, wpływającym z uczestnictwa w dziele stwórczym Boga, znajdują oni w sakramencie małżeństwa, który ich konsekruje do prawdziwie chrześcijańskiego wychowania dzieci, to znaczy powołuje ich do uczestnictwa we władzy i miłości samego Boga Ojca i Chrystusa Pasterza, a także w macierzyńskiej miłości Kościoła, wzbogaca ich darami mądrości, rady, męstwa i wszystkimi innymi darami Ducha Świętego, po to, ażeby pomogli dzieciom w ich ludzkim i chrześcijańskim wzrastaniu (*Familiaris consortio*, n. 38)

Jeżeli Bóg daje małżonkom łaskę stania się rodzicami, ubogaca ich także w łaskę odpowiedniego wypełnienia swojego posłannictwa. Rodzice nie mogą czuć się osamotnieni w misji wychowania dzieci. Podtrzymywani są oni szczególną siłą duchową, pochodzącą od Chrystusa (*Ludzka Płciowość: Prawda i Znaczenie. Wskazania dla wychowania w rodzinie*, n. 37).

Rodzina jest szkołą bogatszego człowieczeństwa. Aby mogła ona osiągnąć pełnię swego życia i posłannictwa, trzeba życzliwego duchowego udzielania się i

wspólnej wymiany myśli pomiędzy małżonkami oraz troskliwego współdziałania rodziców w wychowywaniu dzieci. Dzieci powinny się wychowywać w taki sposób, aby po osiągnięciu dojrzałości mogły z pełnym poczuciem odpowiedzialności pójść za powołaniem, także i duchownym, oraz wybrać stan życia. Zadaniem rodziców lub opiekunów jest to, aby stawali się przewodnikami dla młodych w zakładaniu rodziny przez roztropne rady (*Gaudium et spes*, n. 52).

Dzieci, które doświadczają podczas procesu wychowania atmosfery przenikniętej miłością wzorowaną na miłości Boga, są lepiej przygotowane do życia według prawd moralnych. Dzieci takie będą się uczyć tej miłości i mieć do tych zasad pełne zaufanie (*Ludzka Płciowość: Prawda i Znaczenie. Wskazania dla wychowania w rodzinie*, n. 52).

W wychowaniu do autentycznej miłości zawiera się przyjęcie osoby obdarowywanej miłością, ocenianie jej dobra przez pryzmat dobra własnego. Zawiera się także w nim nauka w jaki sposób nawiązywać poprawnej relacje z Bogiem, z rodzicami, rodzeństwem, przyjaciółmi jak również osobami dorosłymi (Tamże, n. 53).

Ewangelia miłości jest źródłem wszystkiego, czym karmi się rodzina jako komuniam osób. W miłości rodzinnej znajduje oparcie cały proces wychowawczy jako dojrzały owoc miłości rodzicielskiej. Wszystkie trudy, cierpienia, zawody, jakie pojawiają się wraz z wychowaniem dziecka, są sprawdzianem wielkiej miłości. Aby sprawdzian ten był pozytywny potrzebna jest pomoc płynąca z duchowej mocy. Widać, jak bardzo wychowanie włącza się w budowanie cywilizacji miłości. Nieustanna i pełna miłości modlitwa Kościoła jest modlitwą o wychowanie człowieka, modlitwą o to, ażeby rodziny podejmowały odważnie i z ufnością swoje zadania wychowawcze pomimo trudności, które niekiedy wydają się nie do pokonania. Kościół modli się, ażeby zwyciężyły siły cywilizacji miłości, które płyną z Boskiego źródła; siły, którym nieodmiennie służy on dla dobra całej rodziny ludzkiej (*List do rodzin Gratissimam sane*, n. 16).

Mówiąc o wychowaniu należy również wskazać na przyczynę powstania tego obowiązku. Ustawodawca kościelny wskazuje, że małżeństwo ze swej natury skierowane jest do dobra małżonków oraz do zrodzenia i wychowania potomstwa (*Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1055 § 1). Dalej w rozdziale VII mówiącym o skutkach małżeństwa, ustawodawca wskazuje, w kan. 1136, że rodzice mają najcięższy obowiązek i najpierwsze prawo troszczenia się zgodnie, według swoich możliwości, o wychowanie potomstwa zarówno fizyczne, psychiczne i kulturalne, jak i moralne i religijne.

Poprzez sakrament małżeństwa zadanie wychowawcze nabiera godności i charakteru powołania, które staje się posługą Kościoła w budowaniu jego członków.

Świadomość posłannictwa rodziców wynikającego z sakramentu małżeństwa pomoże ich poświęcić się dziełu wychowania dzieci z wielką pogodą ducha i ufnością, a zarazem w poczuciem odpowiedzialności wobec Boga, który sprawia, że stają się oni narzędziami w jego rękach do budowy Kościoła poprzez dzieci. W taki oto sposób, rodzina ochrzczonych, zgromadzona razem przez Słowo i Sakrament jako Kościół domowy, staje się tak jak Kościół, nauczycielem i matką (*Familiaris consortio*, n. 38).

Jeżeli chodzi zaś o udział Kościoła w procesie wychowawczym, to w świetle Tradycji i Magisterium soborowego należy powiedzieć, co następuje: nie chodzi tylko o to, ażeby wychowanie religijno-moralne powierzać Kościołowi, ale żeby wspólnie z nim wychowywać. Więcej jeszcze, chodzi o to, ażeby rodzina wychowująca czyniła to w Kościele, biorąc w ten sposób udział w życiu i misji Kościoła. Kościół pragnie nade wszystko wychowywać „poprzez rodzinę”, w oparciu o właściwą jej łaskę stanu” i „charyzmat” wspólnoty rodzinnej (*List do rodzin Gratissimam sane*, n. 16).

3. Wychowanie potomstwa w Kodeksie Prawa Kanonicznego

Kodeks Prawa Kanonicznego poświęcił zagadnieniu wychowania tytuł III Księgi - Nauczycielskie zadanie Kościoła. Ustawodawca kościelny przedstawił w KPK kanony, które wskazują na fundament wychowania i podmioty za nie odpowiedzialne, jak również wskazał na formy wychowawcze na które powinno się w sposób szczególny zwracać uwagę w kontekście wychowania potomstwa zgodnie z zasadami moralnymi i etycznymi.

Kościół jest świadom tego, że powinien być obecny w przestrzeni edukacyjnej, której wychowanie stanowi istotny element. Stąd też kościół w pełni włącza się w misję wychowawczą (Zaborowski, 2011, s. 92).

Kodeks Prawa Kanonicznego zobowiązuje rodziców oraz tych którzy ich zastępują do wychowania potomstwa. Precyzując wskazuje, że rodzice katolicy mają obowiązek dobierania takich środków oraz instytucji, które pomogą jeszcze lepiej zadbać o katolickie wychowanie dzieci. Ustawodawca wskazuje również na dzieci i młodzież, które powinny być wychowywane w taki sposób, aby harmonijnie mogły rozwijać swoje przymioty fizyczne, moralne oraz intelektualne, zdobywać coraz doskonalszy zmysł odpowiedzialności, właściwie korzystać z wolności i przygotowywać się do czynnego udziału w życiu społecznym. Znajduje to swoje uzasadnienie z uwagi na to, że wychowanie powinno objąć formację zarówno ze względu na cel ostateczny, ale również w odniesieniu do dobra wspólnego społeczności.

Nauka Kościoła wskazuje, że spośród środków wychowawczych wierni powinni bardzo cenić szkoły, które stanowią dla rodziców główną pomoc w wypełnianiu obowiązków wychowawczych. W sposób szczególny powinni mieć wolność przy wyborze szkoły, jednak nie powinni zapominać o tym, aby przy swoim wyborze kierować się również przesłanką czy szkoła zapewnia wychowania katolickie. Jeżeli zaś takiej możliwości nie ma, należy, zapewnić dziecku pozaszkolne wychowanie katolickie. Ponadto wierni świeccy powinni pilnować, aby ustawodawstwo państwowe zapewniło w szkole wychowanie religijne i moralne zgodne z sumieniem rodziców.

Wskazać należy, że starania Kościoła doprowadziły do podpisania umowy międzynarodowej pomiędzy Stolicą Apostolską a Polską, która dotyczy m.in. współpracy Państwa i Kościoła na różnych płaszczyznach dotyczących życia człowieka.

Państwo zobowiązane jest prowadzić odpowiednią politykę rodzinną, aby wspierać rodzinę i jej rozwój. Chodzi tu o stosowne akty prawne, ale również w sposób szczególny przez powołanie odpowiednich instytucji niosącym pomoc rodzinie (Dyduch, 1994, s. 8).

Jednym z elementów, który wspomaga rodziców w religijnym wychowaniu swoich dzieci jest gwarancja wyrażona w artykule 12 Konkordatu. Stanowi on, że Państwo gwarantuje, iż szkoły publiczne podstawowe i ponadpodstawowe oraz przedszkola prowadzone przez organy administracji państwowej i samorządowej, organizują zgodnie z wolą zainteresowanych naukę religii w ramach planu zajęć szkolnych i przedszkolnych. Wskazać należy, że kompetencje dotyczące przygotowania programu nauczania religii jak i samych podręczników są przekazane władzy kościelnej. Ta zaś po ich opracowaniu i przygotowaniu ma podać do wiadomości kompetentnej władzy państwowej. Ponadto, Państwo i Kościół współdziałają w przygotowaniu kadry pedagogicznej, która ma prowadzić zajęcia z religii w szkole. Dodatkowo wyłączną kompetencję do udzielenia upoważnienia czyli tzw. misji kanonicznej nauczycielom religii, pozostawiono odpowiedniemu biskupowi diecezjalnemu.

Trzeba przy tym podkreślić, że polskie prawo przyjmuje zasadę, że nie można eliminować wartości religijnych z życia codziennego, a w tym przypadku z edukacji szkolnej. Ma to swoje uzasadnienie w poszanowaniu identyczności kultury narodowej, której religia jest nieodłącznym elementem. Państwo wprowadza w tym względzie gwarancje pozytywne, które zapewniają nauczanie religii jeżeli rodzice wyrażają taką wolę, a nie przymuszają do tego (Krukowski, 1999, s. 135-136).

Kodeks Prawa Kanonicznego jak również Konkordat wskazują, że Kościołowi przysługuje prawo zakładania szkół. Wskazać przy tym należy, że za katolicką

uznaje się szkołą, jeżeli kierowana jest przez kompetentną władzę kościelną lub kościelną osobę prawną.

Ponadto wskazać należy, że Konkordat w ramach współdziałania Państwa i Kościoła, udzielił Kościołowi prawa do zakładania i prowadzenia oświatowych placówek. Realizacja tego prawa odbywa się na gruncie przepisów prawa obowiązującego, jak również norm prawa kanonicznego.

Kodeks Prawa Kanonicznego stanowi także w kanonach 807-814, że Kościół ma prawo zakładać uniwersytety i nimi kierować. Ustawodawca wskazuje także, że aby uniwersytet można było rzeczywiście nazwać katolickim musi zaistnieć zgoda kompetentnej władzy kościelnej.

Mam więc tu do czynienia z Kościołem otwartym na pomoc rodzicom w wychowaniu ich dzieci. Zarówno instrumenty zagwarantowane Kościołowi od państwa, jak i te płynące z samego ustawodawstwa kościelnego dają Kościołowi możliwość uzupełnienia, a w niektórych przypadkach przejęcia odpowiedzialności za wychowanie dzieci i młodzieży w sposób zgodny z wartościami i zasadami moralnymi.

Podsumowanie

Dobry przykład rodziców i ich zdolności formacyjne są istotne w kształtowaniu ludzi młodych. Matka, która odnosi się z szacunkiem do powołania macierzyńskiego i swojego miejsca w domu, bardzo pomaga w rozwoju u własnych córek cech kobiecości i macierzyństwa, a wobec synów daje przykład jasny, mocny i szlachetny kobiety. Ojciec, którego postępowanie jest przeniknięte stylem godności męskiej (bez popadania w przesadę), będzie pociągającym wzorcem dla synów i natchnie szacunkiem, podziwem i poczuciem bezpieczeństwa córki. Odnosi się to również do wychowania w duchu poświęcenia w rodzinach, które dziś zanika, poddawane jest presji materializmu i konsumpcjonizmu. Konieczna jest więc odnowa właściwych postaw moralnych, także w rodzinie. Tylko w ten sposób dzieci będą wzrastać we prawdziwej wolności wobec dóbr materialnych, przyjmując prosty i godny styl życia w głębokim przekonaniu, że więcej wart jest człowiek z racji tego czym jest, niż ze względu na to, co posiada (*Ludzka Płciowość: Prawda i Znaczenie. Wskazania dla wychowania w rodzinie*, n. 59 i 60).

Bibliografia:

- Adamski F., (2009), *Duchowość życia małżeńskiego i rodzinnego* (w:) *Miłość, Matężństwo, Rodzina*, F. Adamski (red.) Wydawnictwo Petrus, s. 121-138,
- Drózdź A., (2006), *Dzisiejsze modele moralności rodzinnej* (w:) *Naturalne planowanie rodziny. Wybrane zagadnienia*, U. Dudziak, A. Deluga (red.) Wydawnictwo Fundacja „Nasza Przyszłość” s. 9-24,
- Dyduch J., (1994) *Obowiązki i prawa rodziny w świetle posoborowych dokumentów kościelnych*, „Prawo Kanoniczne”, nr 1-2, s. 3-10.
- Jan Paweł II, Adhortacja apostołska *Familiaris consortio* (22 listopada 1995), w: *Posoborowe dokumenty Kościoła katolickiego o małżeństwie i rodzinie*, t. I Kraków 1999, s. 133-238,
- Jan Paweł II (1994), *List do rodzin Gratissimam sane*,
http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/gratissimam.html,
- Kodeks Prawa Kanonicznego (1984), Pallotinum,
- Krukowski J, (1999) *Konkordat polski. Znaczenie i realizacja*, Lublin, Oficyna Wydawnicza Verba,
- Papieska Rada ds. Rodziny, (1996) *Ludzka płciowość: prawda i znaczenie. Wskazania dla wychowania w rodzinie*, Instytut Studiów nad Rodziną, Łomianki,
- Ritter C., (2006), *Etos odpowiedzialnego rodzicielstwa* (w:) *Naturalne planowanie rodziny. Wybrane zagadnienia*, U. Dudziak, A. Deluga (red.) Wydawnictwo Fundacja „Nasza Przyszłość” s. 25-30.
- Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* (7 grudnia 1965), w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, s. 526-606,
- Wojtyła K., (1975), *Rodzicielstwo a „communio personarum”*, Ateneum Kapłańskie 67, nr 84, s. 17-31,
- Zaborowski M., (2011), *Zadania nauczycielskie Kościoła w Polsce wobec współczesnych wyzwań rodziny*, *Pedagogika Katolicka*, nr 8, s. 84-99.